

**To Cite This Article:** Bekar, İ. and Dereci, Ş. (2021). Evaluation of the Appropriateness of Space for the New Function in Traditional Housings: The Case of Mehmet Efendi House. *Journal of Interior Design and Academy*, 1(2), 3-20.

**DOI:** 10.53463/inda.2021vol1iss2pp3-20

**Submitted:** 15/09/2021

**Revised:** 12/11/2021

**Accepted:** 16/11/2021

## EVALUATION OF THE APPROPRIATENESS OF SPACE FOR THE NEW FUNCTION IN TRADITIONAL HOUSINGS: THE CASE OF MEHMET EFENDI HOUSE

**Geleneksel Konutlarda Eski Mekân-Yeni İşlev Uygunluğunun Değerlendirilmesi:**

**Mehmet Efendi Konağı Örneği**

**İrem BEKAR<sup>1</sup>, Şeyma DEREÇİ<sup>2</sup>**

### Öz

Bulundukları dönemin izlerini taşıyan geleneksel konutlar, var oldukları toplumun kültürel özlerini yansıtan sivil mimari örnekleridir. Fakat toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerlerinin değişime uğraması, kültürel kimlik ve yaşam koşullarını da değiştirmiş; bireylerin konutlardan beklentilerini farklılaştırmış ve mevcut konutlar yeni gereksinimleri karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu yapıların pasif bir koruma anlayışı ile yok olması yerine, yeniden işlev verilerek sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Yeni işlevin uygunluğunun belirlenmesinde ise yapının çevre ve mekânla olan ilişkisi önemli bir rol üstlenmektedir. Çalışma kapsamında yeniden işlevlendirme; eski mekân-yeni işlevin uygunluğuna bağlı olarak Mehmet Efendi Konağı özelinde “mekânsal açıdan işlevsel uygunluk” ve “çevresel açıdan işlevsel uygunluk” olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda yapı, mekânsal ve çevresel açıdan belirlenen kriterler doğrultusunda eski mekân ve yeni işlev ilişkisi bakımından uygun bulunmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Yeniden işlevlendirme, işlevsel uygunluk, geleneksel konut

### Abstract

Traditional houses bearing the traces of the period they are in are examples of civil architecture that reflect the cultural essence of the society in which they exist. However, the change in the socio-cultural and socio-economic values of the society has also changed the cultural identity and living conditions; It has differentiated the expectations of individuals from the houses and the existing houses have become unable to meet the new requirements. Instead of the disappearance of these structures with a passive protection approach, their sustainability can be ensured by re-functioning. The relationship of the building with the environment and space plays an important role in determining the suitability of the new function. Re-functioning within the scope of the study; Depending on the suitability of the old space-new function, it has been evaluated under two headings as "functional suitability in terms of spatial" and "functional suitability in terms of environmental" in particular for Mehmet Efendi Mansion. As a result of the evaluations, the building was found suitable in terms of the relationship between the old space and the new function in accordance with the criteria determined in terms of spatial and environmental aspects.

**Keywords:** Adaptive reuse, functional suitability, traditional housing

<sup>1</sup> **Correspondence to:** Res. Assist., Karadeniz Technical University, Trabzon, irembekar@ktu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-6371-9958

<sup>2</sup> Interior Arch., Msc. Candidate, Akdeniz University, Antalya, seymadereci@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-4639-0289

## 1. GİRİŞ

Toplumların yaşamda varlığını sürdürmesi, kültürlerini yaşatabilmesi ve tarihlerini koruyabilmesiyle mümkün olmaktadır. Kültür ve tarihlerini ileriki kuşaklara aktarabilmelerini sağlayan en önemli kanıtlardan biri ise geçmiş döneme tanıklık eden ve toplumda izler bırakan sivil mimari yapılarıdır (Aksoya ve Aydın, 2015). Bu yapılardan biri olan geleneksel konutlar, Rapoport'a (1969) göre toplum kültürünün bir gözlemcisi konumunda görülmekte; belli bir kültürün doğal çevresinde var olan imkanlarını ihtiyaçları yönünde nasıl kullandığını ve toplumun çevreyi kendi kültürel özleriyle nasıl şekillendirdiğini göstermektedir (Rapoport, 1969; Demirbağ, 2021).

Geleneksel konutlar, yakın bir geçmişe kadar kültür varlığı dışında kalan yapı gruplarını oluşturmuştur. Ancak önemleri, 1975 yılında Amsterdam'da düzenlenen uluslararası bir toplantıda korunmalarına yönelik çalışmalar ile artmış; Türkiye'de de aynı dönemlerde gereken önem verilmeye başlanmıştır (Kültür Bakanlığı, 1990). Bunun sonucunda yapıların çevrelerinden yalıtılarak, tek başlarına korunmalarını benimseyen, saklamacı koruma anlayışı yerine; tarihi, kültürel ve geleneksel mimari özellikleri ile ön plana çıkan yapıların eski doku ve çevreyi oluşturan tüm doğal ve yapay elemanlarla birlikte bütüncül olarak korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını öngören bir koruma anlayışı kabul görmeye başlamıştır (Hersek, 1990; Dikmen, 2017).

Toplumda yaşanan sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerlerin değişime uğraması, kültürel kimlik ve yaşam koşullarını da değiştirmiştir. Bununla birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler ve bireylerin fiziksel konfor beklentilerinin artması, dönem koşullarında biçimlenen yapıların işlevlerini yerine getiremeyerek kullanıcı gereksinimlerine cevap verememesine neden olmuştur (Yıldız, 2020). Kullanıcının kimliğini, kültürünü ve yaşam biçimini yansıtan geleneksel konutlar, günümüz konfor koşullarını sağlayamamakta ve yok olmaya yüz tutmaktadır (Ertaş Beşir ve Bekar, 2020). Ancak bu yapıların yıkılması veya pasif bir koruma anlayışına bırakılması yerine, yeniden işlev verilerek yaşatılması sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir (Aksoya ve Aydın, 2015). Geleneksel konutun yeniden işlevlendirilmesi, ekolojik açıdan yıkımda ortaya çıkacak atık, kullanılacak enerji ve malzemeye odaklanırken (Elsordy, 2013); sosyo-kültürel açıdan ise yapıldığı dönemin izlerini güncel çevresel bağlama iletmesine odaklanmaktadır (Gazi ve Boduroğlu, 2015). Bu noktada önemli olan yapı ve yeni işlev etkileşiminde tarih belleğini simgeleyen unsurların sürekliliğinin sağlanması (Sinan, 2011) ve işlevin değil binanın yaşatılabiliyor olmasıdır (Cantacuzino, 1989).

Çağdaş bir koruma yaklaşımı olarak nitelendirilen yeniden işlevlendirme kavramı (Ahunbay, 2009); mimari miras yapılarının, inşa edildikleri özgün kullanım veya işlevlerinin orijinal amaçlarını aşmış durumda olması sebebiyle yeni bir işlevle yeniden kullanılmalarını ifade etmektedir (Yıldız, 2020).

Geleneksel konutlara yüklenecek yeni işlevlerde ise bazı ögelere dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar; yeniden kullanılacak yapıyı seçmek, yapının teknik ve malzeme karakterini belirlemek, yapıyla ilgili imar mevzuat standartlarını incelemek ve yeniden kullanılacak yapıya verilecek işlevin uygunluğunu analiz etmektir (Douglas, 2002).

Yapıya verilecek işlevin eski mekânla uygunluğunda, bağlam ve mekânsal olasılıkların örtüşmesi gerekmektedir (Büyükarıslan ve Güney, 2013; Kutlu ve Ergün, 2021). Ayrıca yeniden işlevlendirmede mimari mekân ile mimari işlev, birbirinden ayrılamaz bir bütün olarak ifade edilmektedir (Kalman, 2010). Bu doğrultuda çalışma kapsamında koruma yaklaşımlardan biri olan yeniden işlevlendirme; eski mekân-yeni işlevin uygunluğuna bağlı olarak, Mehmet Efendi Konağı özelinde “mekânsal açıdan işlevsel uygunluk” ve “çevresel açıdan işlevsel uygunluk” olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir.

## **2. GELENEKSEL KONUTLARDA YENİDEN KULLANIM VE İŞLEVSEL UYGUNLUK**

Geleneksel konut ve dokusunun, sürdürülebilir koruma anlayışının öngörüsü olan yeni işleviyle yaşatılması, bugünün ihtiyaçlarına uygunluğuna bağlıdır (Gültekin, 2007). Yapıya önerilen işlevin uygunluğu ve yeni işlevin kullanıcı tarafından benimsenmesi, yapının topluma verdiği hizmetinin yanı sıra, sürdürülebilirlik ve yaşanılabilirlik açısından önem taşımaktadır. Korunacak yapıların toplum hizmetinde olması ve özgün yapıları ile yaşatılmaları, doğru işlev ve işlevsel gerekliliklerin sağlanabilmesi ile mümkündür (Urak, 2002; Dikmen, 2017). Bu koşulların sağlanıp sağlanamadığına ilişkin değerlendirme ise yapının işlevsel uygunluğunu belirlemektedir.

Eski yapıların yeni işlevi ile hizmete devam edebilmesi; öncelikle yüklenecek işlevin yapının mekânsal düzeniyle uyumu (mekânsal uygunluğu) ve kentin-kentlinin ihtiyaçları (çevresel uygunluğu) gibi birçok konu ile bağlantılıdır (Aksoya ve Aydın, 2015). Bu doğrultuda eski mekânın yeni işleve uygunluğunu, “mekânsal açıdan işlevsel uygunluk” ve “çevresel açıdan işlevsel uygunluk” olarak iki başlıkta değerlendirmek mümkündür.

### **2.1. Mekânsal Açıdan İşlevsel Uygunluk**

Yeniden işlevlendirilen yapılarda mekânsal açıdan işlevsel uygunluk; mekânsal gerekliliklerin belirlenmesi ile birlikte kullanım ve kullanım amacının nasıl etkilendiğinin araştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yapıya ilişkin mekânsal gereklilikleri tanımlamak, yeniden işlevlendirilecek yapının geleceğini de şekillendireceğinden işlevinin sürdürülebilirliği adına oldukça önemlidir.

Yeni işlevler verilerek yeniden yaşama kazandırılan yapılar, özgün müdahalelere açık olmakla birlikte bu müdahaleler eski yapıdan kalan verilerle sınırlı kalmalı ve bu sınırlar çerçevesinde

değişimler yapılmalıdır (Kuban, 2000). Mevcut mekânları kavrayarak felsefesini ortaya koymakla birlikte; verilecek işlevin yüklenebilir olması, özgün plan şemasının ve mekânsal özelliklerinin büyük değişikliğe uğratılmaması gerekmektedir (Mesutoğlu, 1995). Ayrıca işleve yönelik gerekli donatıların mekân içindeki düzeninin gerekli konfor koşullarını sağlaması ve mekânlar arası organizasyonun iş akışı yönünden yeterli olması gibi nitelikler dikkate alınmalıdır (Fakıbaşa Dedeoğlu, 2019).

Yaldız (2013), yeniden işlevlendirilen yapılarda mekânın işlevsel performansını “mekânsal boyut (boyutsal özelliklerin yeni işlevin kullanım amacına ve kullanıcılara uygunluğu), sirkülasyon/dolaşım (yapının mevcut sirkülasyon şemasının yeni işlevin fonksiyonel ilişkileri ile uygunluğu), bölgeleme/iletişim/iş akışı (yeni işlevin servis vb. olanaklarının karşılanabiliyor olması), esneklik/değişim (yapının mevcut durumunun yeni işlevin ihtiyaçları için adaptasyonu, yapının mevcut duruma göre adaptasyonu, donatı elemanlarının işlevsel uygunluğu ve esnekliği) ve kullanım/özelleşme (yapının özgün işlevi ile yeniden kullanımı arasında bir uyum bulunması)” kriterleri açısından ele almıştır.

## 2.2. Çevresel Açıdan İşlevsel Uygunluk

Yeniden işlevlendirilen yapılar, çevreye ve çevredeki insanlara sağladıkları faydalar ve çevresel ihtiyaçlara verebildikleri cevaplar doğrultusunda varlıklarını devam ettirmekte ve korunmaktadır. Böylece mevcut yapı stoğundan istifade edilerek, çevreye katkı sağlamakta, sürdürülebilirliği desteklenmekte ve toplumsal bir kültür ürünü olarak gelecek nesillerin de bu kaynaklardan yararlanması sağlanmaktadır (Dyllick ve Hockerts, 2002; Aydın ve Yaldız, 2010). Bu nedenle eski ve kullanılmayan geleneksel yapıları yeniden işlevlendirmek; çevresel tahribatın önüne geçmek, çevreye adaptasyon sağlamak, tarihi çevre içerisinde korunmuş bölgeler oluşturmak gibi hususlar ile topluma fayda sağlayarak sürdürülebilirliğin devamını sağlamaktadır (Tanrıseven, Saraç ve Aydoğdu, 2016). Çevreye katılım sağlayarak korunan yapıların yeni işlevleri için sağlanan farklı imkanlar, yapıların işlevsel değerini belirlemektedir. Yapıların tekrar kullanılarak işe yarar duruma getirilmesi, kullanılabilirlikleri ölçüsünde değer kazanmaları anlamına gelmektedir (Özgüven, 1994; Aydın ve Yaldız, 2010).

Yapıların yeniden işlevlendirme kararlarının gerek kentsel hafızadaki yerleri, gerekse bulundukları çevrenin silüetine etki etmeleri nedeniyle sadece yapı boyutuyla değil, kentsel boyutta da değerlendirilmesi gerekmektedir. Yapılar hem bulundukları çevre koşullarından etkilenmekte, hem de üzerindeki değişimlerle o çevreyi dönüştürebilmektedir. Bu nedenle yeniden işlevlendirilecek her

yapının bağlamsal durumu, coğrafi ve sosyolojik olarak özel bir yere sahiptir (Büyükarıslan ve Güney, 2013).

Yaldız (2013), yeniden işlevlendirilen yapılarda mekânın çevresel performansını “çevrede röper oluşturma (bölgenin kültürel ve tarihi değerinin vurgulanması, bulunduğu çevre içinde tarifleme aracı olması, kent bütünü içerisinde yeni işlevin kabul görmesi), simgesel değer (yapının kentsel sembol değerinin, estetik değerinin, belge değerinin ortaya çıkarılması) ve ulaşım/çevre (yaya ve taşıt olarak erişilebilirlik, çevre ile birlikte yeni kullanımın gerekliliklerini karşılama durumu)” kriterleri açısından ele almıştır.

### 3. YÖNTEM

Araştırmanın kuramsal alt yapısı literatür araştırması yapılarak oluşturulmuştur. Yeniden işlevlendirme, geleneksel konut ve işlevsel uygunluk kavramları ile ilgili tezler, makaleler, kitaplar incelenmiştir. Çalışma alanı olarak, Trabzon’un köklü geçmişinin ev sahipliği yaparak farklı inanç ve kültürlerinin yaşadığı Ortamahalle’de yer alan geleneksel konutlar arasından, yerleşimde tarihi değeri ve özgün özellikleriyle ön plana çıkan ve günümüzde restoran-otel işleviyle kullanılan Mehmet Efendi Konağı ele alınmıştır. Buna bağlı olarak yapı özelinde, yeni işlevin mekânsal ve çevresel açıdan uygunluğunu ortaya koymaya yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler iki aşamada gerçekleşmiştir.

Birinci aşama, yapının yeni işlevinin mekânsal açıdan uygunluğuna yönelik değerlendirmelerini kapsamaktadır. Bu aşamada öncelikle yeni işlevin mekânsal gereklilikleri belirlenmiştir. Ardından, belirlenen gereklilikler ile yapının yeni işleve mekânsal açıdan uygunluğu; tarihi yapının katları özelinde “mekânsal boyut, sirkülasyon/dolaşım, bölgeleme/iletişim/iş akışı, esneklik/değişim ve kullanım/özelleşme” (Yaldız, 2013) kriterlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir.

İkinci aşamada ise yapının yeni işlevinin çevresel açıdan uygunluğuna yönelik analizler “çevrede röper oluşturma, simgesel değer ve ulaşım/çevre” (Yaldız, 2013) kriterlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir.

#### 3.1. Ortamahalle, Mehmet Efendi Konağı

Trabzon'un Akçaabat ilçesinde bulunan Ortamahalle, şehir merkezinin 13 km. batısında pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Ortamahalle’nin büyük bir bölümü 1998 tarihinde kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir. Ayrıca 53 tanesini 19. yüzyıl sivil mimari örneklerinin oluşturduğu 129 tescilli yapı bulunmakta; mimari açıdan yöreye özgü belirgin karakteristik özellikler taşımaktadır (Akın vd., 2013).

Yerel verilerin ve geleneksel yaşamın şekillendirdiği bu yapılar, karakteristik özellikleriyle kültürel miras olarak Trabzon için önemli bir yere sahiptir. Yaklaşık 140 yıllık konakların bulunduğu tarihi bir çevre içerisinde; sokakları, duvarları, konakları, çeşmeleri, cami ve kilisesi ile tarihin yanı sıra kültürel izleri de günümüze yansıtan Ortamahalle'deki yapılar, her yıl binlerce yerli ve yabancı turisti konuk etmektedir. Bu yapılar arasında ön plana çıkan konaklardan biri de Mehmet Efendi Konağı'dır (Tablo 1). Ortamahalle tarihi dokusunun ve bölge silüetinin belirleyici bir parçasını oluşturan konak; 2011 yılında kullanılamayacak durumda iken, 2014 yılında yerleşimin tarihi dokusuna uygun olarak restore edilerek günümüzde otel-restoran işleviyle kullanılmaya devam etmektedir (Tablo 2). Günümüzde Mehmet Efendi Konağı'nda, 1 adet restoran-kafeterya yapısı ve 2 adet 30 yatak kapasiteli konaklama yapısıyla yeme-içme ve konaklama hizmetleri verilmektedir.

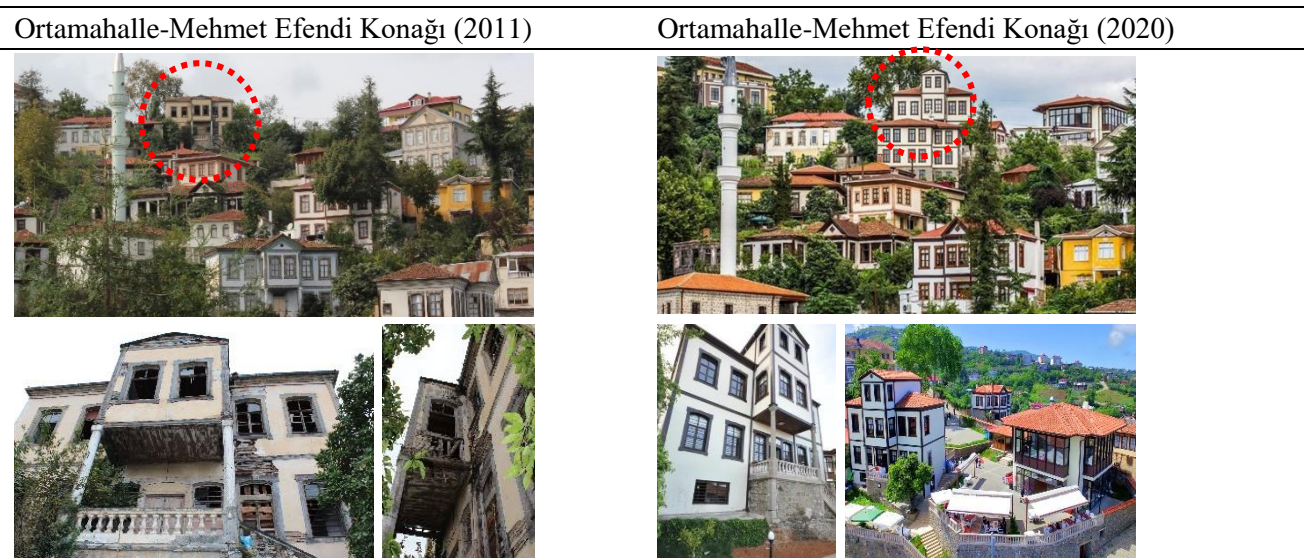
Tablo 1

Mehmet Efendi Konağı Konumu ve Vaziyet Planı



Tablo 2

Mehmet Efendi Konağı Eski ve Yeni Hali (Akçaabat Belediyesi arşivi, 2021)



#### 4. BULGULAR

##### 4.1. Eski Yapının Yeni İşleve Mekânsal Açidan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

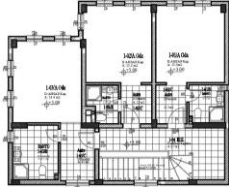
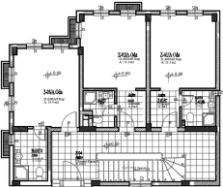
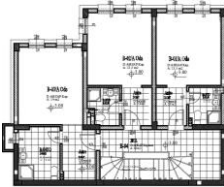

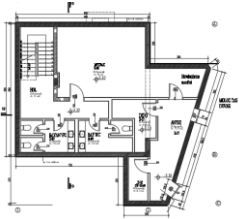
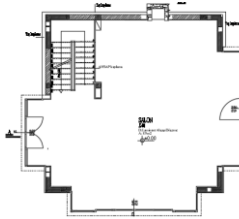

Yapının mekânsal açıdan uygunluğunun değerlendirilmesi için öncelikle yapıya verilen yeni işlevin (otel-restoran) mekânsal gereklilikleri belirlenmiştir. Ardından bu ihtiyaçlar Mehmet Efendi Konağı'nın yeni işlevi olan otel-restoran kurgusu ile mekânsal açıdan uygunluğuna bağlı olarak değerlendirilmiştir.

Oteller; konforu, kalitesi ve kişiye özel hizmet anlayışıyla farklı müşteri profillerine hitap eden konaklama mekânlarıdır. Otellerde bulunması gereken temel işlevler giriş (resepsiyon, bekleme salonu, vestiyer, güvenlik odası, wc), yönetim birimleri (otel müdürü, muhasebe), yemek bölümü (kahvaltı salonu, restoran, mutfak, personel odası, wc), konaklama bölümü (yatak odaları ve wc'ler, kat ofis), sosyal ve kültürel aktiviteler bölümü (toplantı salonu, hamam, oyun alanları vb.), hizmet birimleri (çamaşır deposu, yıkama, personel odası) ve teknik odalar (ısıtma, havalandırma, su deposu vb.) gibi birimlerdir.

Mehmet Efendi Konağı, 1 tarihi yapı ve 2 ek yapıdan oluşmaktadır. Ek yapılar yapının yeni işlevi gereği ihtiyaç duyulan yapılar olarak sonradan inşa edilmiştir. Ek yapı 1 çoğunlukla konaklama işlevi için hizmet verirken, ek yapı 2 ise yemek salonu, mutfak, havalandırma, depo gibi işlevlere hizmet vermektedir. Yemek salonu olarak kullanılan ek yapı 2; mekâna hem konaklama için gelen hem de konaklama dışında gelen misafirlere hizmet vermektedir. Ek yapı 1 ve ek yapı 2'de yer alan işlevler Tablo 3'te, tarihi yapının eski ve yeni kullanımında yer alan işlevler ise Tablo 4'te gösterilmektedir.

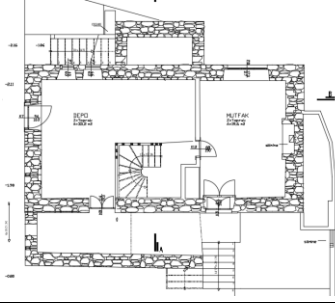
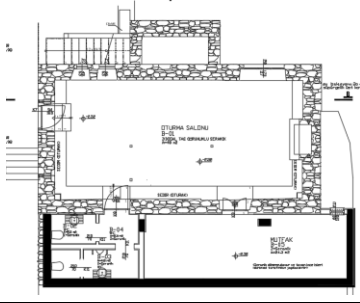
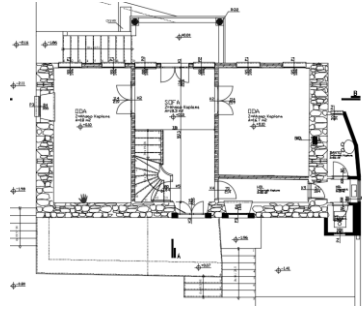
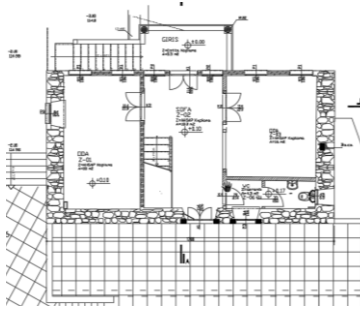
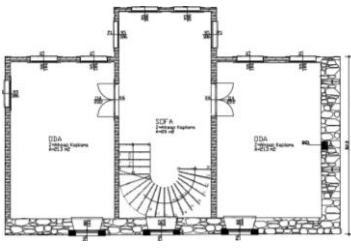
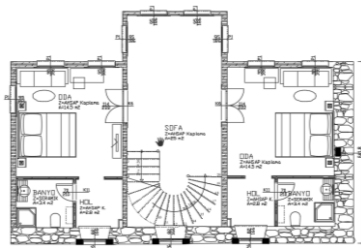
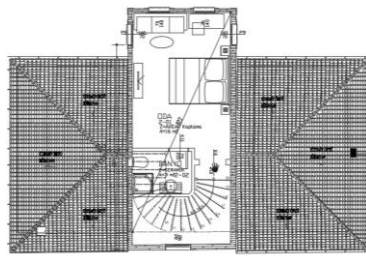
Tablo 3

Ek Yapı 1 ve Ek Yapı 2'de Yer Alan İşlevler (Akçaabat Belediyesi arşivi, 2021)

Ek Yapı 1 Planları					9 Oda 9 Banyo 2 Depo Personel Tuvalet
	1. Kat Planı	Zemin Kat Planı	-1. Bodrum Kat	-2. Bodrum Kat	
Ek Yapı 2 Planları					Yemek Salonları Mutfak Havalandırma Tuvalet Çöp Odası Depo
	Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	1. Kat Planı		

Tablo 4

Tarihi Yapıda Yer Alan Eski ve Yeni İşlevler (Akçaabat Belediyesi arşivi, 2021)

	Tarihi Yapı (Konut)	Eski İşlev	Tarihi Yapı (Konaklama)	Yeni İşlev
Bodrum Kat Plan		Mutfak Depo		Resepsiyon Tuvalet Mutfak
Zemin Kat Plan		2 Oda Sofa Hol Banyo Tuvalet		2 Oda Sofa Tuvalet
1. Kat Plan		2 Oda Sofa		2 Oda 2 Banyo Sofa
2. Kat Plan	Yok	Yok		Oda Banyo

Çalışmada eski mekânın yeni işlevle uyumu, yalnızca tarihi yapı üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda eski yapının yeni işleve mekânsal açıdan uygunluğu; tarihi yapının katları özelinde “mekânsal boyut, sirkülasyon/dolaşım, bölgeleme/iletişim/iş akışı, esneklik/değişim ve kullanım/özelleşme” kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

#### 4.1.1. Bodrum Katın Mekânsal Açıdan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

*Mekânsal boyut açısından değerlendirildiğinde;* tarihi yapının bodrum katında, yapının konut olan eski işlevinde mutfak ve depo bulunmaktayken, otel-restoran olan mevcut işlevinde ise resepsiyon, mutfak ve tuvalet bulunmaktadır. Mekânsal olarak mutfakın katlar arası yeri değişmemiş, konutun

dışarıda kalan açık cephesinin kapanmasıyla oluşan alanda mutfak ve tuvalet kurgulanmıştır. Mutfağın bulunduğu alan ise resepsiyon olarak düzenlenmiştir (Şekil 1). Resepsiyon 48 m<sup>2</sup>, mutfak 24 m<sup>2</sup> ve tuvalet 11 m<sup>2</sup> alana sahip olmakla birlikte mekân boyutlarının yeni işlevin kullanıcılarına ve kullanım amacına uygun olduğu görülmektedir.



Şekil 1. Bodrum kat

*Sirkülasyon/dolaşım açısından değerlendirildiğinde;* yapının yeni işlevine bağlı olarak mekânsal olarak değişikliğe uğraması, eski sirkülasyon şemasının kat özelinde değişmesine neden olmuştur. Ancak yapının günümüz plan şemasıyla da yeni işlevin fonksiyonel ilişkileri sağlanabilmesiyle sirkülasyon sağlanabilmektedir.

*Bölgeleme/iletişim/iş akışı açısından değerlendirildiğinde;* yapının yeni işlevine bağlı olarak oluşturulan plan şeması ile mekânlar arası iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanabilmektedir.

*Esneklik/değişim açısından değerlendirildiğinde;* yapının yeni işlevine bağlı olarak ihtiyaçları karşılaması adına mekânda kullanılan donatıların minimum, esnek ve sabit olmayan çözümler olması olumlu bir yaklaşım olarak görülmektedir.

*Kullanım/özelleşme açısından değerlendirildiğinde;* yapının özgün işlevi ile yeni işlevi arasındaki kullanım uyumu, kat özelinde eski ve yeni durumda da mutfak mekânının bulunması; ancak depo ile mutfak alanında ise resepsiyonun kurgulanması sebebiyle kısmen sağlanmıştır. Eski işlevde ocak olarak kullanılan bölümün yapının yeni işlevinde de bulunması ise mekâna görsel anlamda zenginlik kazandırmakta ve özgün işlevi ile yeni işlevi arasındaki uyumu desteklemektedir.

#### 4.1.2. Zemin Katın Mekânsal Açıdan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

*Mekânsal boyut açısından değerlendirildiğinde;* zemin katta yapının eski işlevinde konutun ana yaşam alanı olmasıyla birlikte 2 oda, sofa, hol, tuvalet ve banyo bulunurken, mevcut işlevinde ise 2 oda, sofa ve tuvalet bulunmaktadır. Geçmişte bir hol ile ulaşılan ve konutun dışında bulunan tuvalet

ve banyo alanları, günümüzde hol olarak kullanılan alana konumlandırılarak otelin içine alınmıştır. Yapının girişi bu kattan sağlanmaktadır. Hole açılan 3 kapıdan 2'si odalara, 1'i ise tuvalet işlevine hizmet vermektedir. Odalar yaklaşık 16 ve 18 m<sup>2</sup>'lik alanlara sahip olup konaklama işlevi için uygun boyutlarda olduğu görülmektedir (Şekil 2).



Şekil 2. Zemin katta bulunan odalar

*Sirkülasyon/dolaşım açısından değerlendirildiğinde;* yapının yeni işlevine bağlı olarak; odalar ve sofanın yeri değiştirilmeyerek plan şeması ve sirkülasyon düzenine büyük ölçüde sadık kalınmıştır. Yani mevcut sirkülasyon şemasının yeni işlevin fonksiyonel ilişkileri ile uygunluğu sağlanmaktadır (Şekil 3).



Şekil 3. Tarihi yapı girişi

*Bölgeleme/iletişim/iş akışı açısından değerlendirildiğinde;* yapının kat özelindeki plan şemasının yeni işlevinde de büyük ölçüde korunmasıyla giriş, sofa, odalar ve tuvalet arasındaki akışın devamlılığı sağlanmaktadır.

*Esneklik/değişim açısından değerlendirildiğinde;* odalarda kullanılan donatı elemanlarının geri dönülebilir çözümler ile uygulanması olumlu bir yaklaşım olarak görülmekte ve yapının esnekliği adına oldukça önem arz etmektedir.

*Kullanım/özelleşme açısından değerlendirildiğinde;* yapının kat özelindeki planının yeni işlevinde de korunmasının da yardımıyla, özgün işlev ile yeniden kullanımı arasında bir uyum bulunmaktadır.

#### 4.1.3. Birinci Katın Mekânsal Açıdan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

*Mekânsal boyut açısından değerlendirildiğinde;* tarihi yapının birinci katında; yapının eski işlevinde sofayla bağlantının sağlandığı 2 odaya, güncel işlevde ise aynı plan şeması korunarak sofa, 2 oda ve odaların içerisinde bulunan banyolarla 2 banyodan oluşmaktadır. Kattaki odalar yaklaşık 21 m<sup>2</sup> alana sahip olup, her odanın kendine ait tuvalet ve banyoları bulunmaktadır. Geçmişten farklı olarak mevcut yapıya eklenen banyolarının otel odaları için mekânsal gereksinimleri desteklemesiyle birlikte mekânsal boyutların uygun olduğu görülmektedir (Şekil 4).



Şekil 4. Birinci katta bulunan odalar

*Sirkülasyon/dolaşım açısından değerlendirildiğinde;* yapının yeni işlevine bağlı olarak, kat özelinde özgün plan şemasına ve sirkülasyon düzenine büyük ölçüde sadık kalınmıştır. Bu nedenle mevcut sirkülasyon şemasının yeni işlevin fonksiyonel ilişkileri ile uygunluğu sağlanmaktadır (Şekil 5).



Şekil 5. Birinci kat sofa

*Bölgeleme/iletişim/iş akışı açısından değerlendirildiğinde;* yapının kat özelindeki plan şemasının yeni işlevinde de büyük ölçüde korunmasıyla sofa, odalar ve banyolar arasındaki akışın devamlılığı sağlanmaktadır. Ayrıca güncel plan şemasına eklenen odaların içinde bulunan banyolar ile otel işlevinin gerektirdiği alanlar oluşturularak iş akışı ve olanakları artırılmıştır.

*Esneklik/değişim açısından değerlendirildiğinde;* odalarda kullanılan donatı elemanlarının sabit olmayan, esnek çözümler ile kullanılmış olması yapının özgün karakterine saygılı bir yaklaşım olarak görülmekte ve yapının esnekliği adına oldukça önem arz etmektedir.

*Kullanım/özelleşme açısından değerlendirildiğinde;* bu katta bulunan sofada, geleneksel Türk yaşamında yere yakın oturma kültürü ile örtüşen mobilyalar ile düzenlenmiş bir alan bulunmaktadır. Bu alanla aynı zamanda geçmişi ve geçmişe dair alışkanlıkları yansıtmayı yönüyle geleneksel yapının atmosferine sadık kalınmıştır. Böylece özgün işlev ile yeniden kullanımı arasında bir uyum sağlanmaktadır.

#### 4.1.4. İkinci Katın Mekânsal Açidan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Tarihi yapının ikinci katı geçmişte bulunmamakla beraber yapıya sonradan eklenmiş olup, mevcut işlevde 1 oda ve içerisindeki 1 banyodan oluşmaktadır (Şekil 6). Rölöve çizimlerinde yer almayan bu kat restorasyon çalışmaları sırasında eklenmiştir. Döner bir merdiven aracılığıyla ulaşılan kat yaklaşık 16 m<sup>2</sup> alana sahiptir.



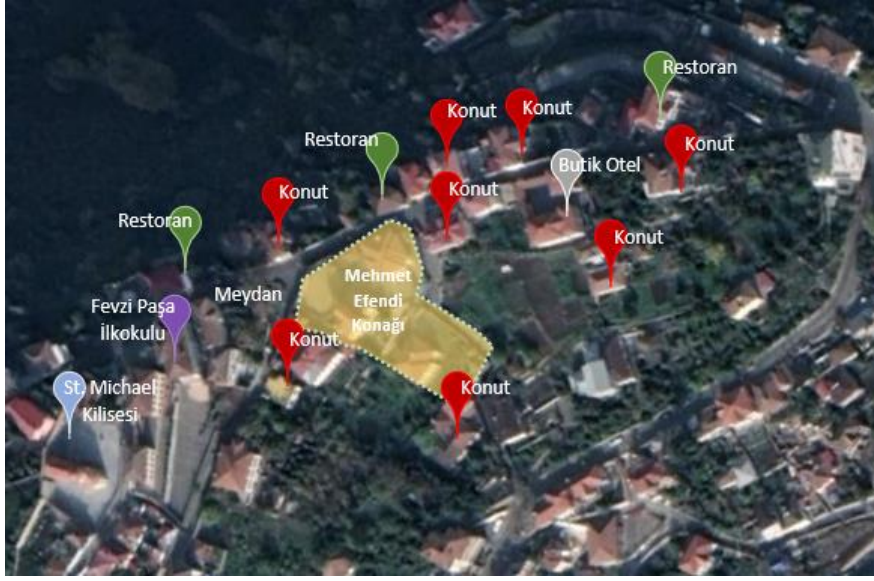
Şekil 6. İkinci katta bulunan oda

Sonradan eklenen bu kat ile yapının özgün plan şemasının dışına çıkmıştır. Yapının orijinal halinde bu katın bulunmaması sebebiyle kat özelinde mekânsal açıdan uygunluk kriterlerine göre değerlendirme yapılamamıştır. Ancak içerisinde kendine ait tuvalet ve banyosu bulunan oda, mekânsal ölçüleri bakımından konaklama işlevi için uygun görülmektedir.

#### 4.2. Eski Yapının Yeni İşleve Çevresel Açıdan Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Eski yapının yeni işleve çevresel açıdan uygunluğu; “çevrede röper oluşturma, simgesel değer ve ulaşım/çevre” kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

*Çevrede röper oluşturma açısından değerlendirildiğinde;* Ortamahalle Meydanı’nın yanında bulunan yapının yakın çevresinde restoran ve kafeler, St. Michael Kilisesi, Fevzi Paşa İlkokulu ve diğer konutlar bulunmaktadır (Şekil 7). Tarihi bir çevrede yer alan Mehmet Efendi Konağı’nın çevresi tarihi konaklarla çevrilidir. Bu konakların bazıları günümüzde hala özgün işlevi ile kullanılmakta, bazıları ise konut sahibi ya da yerel yönetimler tarafından yeniden işlevlendirilerek kullanılmaya devam etmektedir. Ortamahalle sahip olduğu tarihi çevre ve geleneksel konutları ile birlikte yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilen bir bölge olması nedeniyle Mehmet Efendi Konağı, gelen ziyaretçilerin konaklayabilecekleri sayılı otellerden biridir. Bu nedenle çevrenin turizm açısından hareketli olmasının yarattığı konaklama ihtiyacı gereği kent bütünü içinde yeni işlevi kabul görmektedir. Ayrıca bulunduğu çevre içerisindeki merkezi konumu sebebiyle röper oluşturma ve tarifleme aracı olma niteliğindedir.



Şekil 7. Mehmet Efendi Konağı ve çevresinin işlevsel analizi

*Simgesel değer açısından değerlendirildiğinde;* yapıya verilen işlev bölgenin kültürel ve tarihi değerlerini vurgulamakta ve bölgeyi ziyarete gelen kullanıcıların bölgenin kültürel atmosferini yaşayabileceği bir mekân sunmaktadır. Tarihi çevrenin ruhunu yansıtmaları ve sahip olduğu geleneksel özellikleri ile otantik bir ortam sunan otel, ziyaretçiler için çekici niteliklere sahiptir. Ayrıca mimari karakteri bakımından bulunduğu çevreye görsel açıdan uyum sağlayarak kentsel sembol değerlerini barındırmaktadır.

*Ulaşım/çevre açısından değerlendirildiğinde;* yapının ilçe merkezine yakın bir yerde konumlanması yaya ve taşıt erişimini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca yapıya ait özel otopark ve cadde üzeri park alanları bulunmaktadır.

## 5. SONUÇ

Toplumda yaşanan sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerlerin değişime uğraması kültürel kimlik ve yaşam koşullarını değiştirmiştir. Bunun sonucunda bireylerin konutlardan beklentileri farklılaşmış ve mevcut konutlar yeni gereksinimleri karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu nedenle kültürel kimliği yansıtan geleneksel konutlar yok olmaya yüz tutmaktadır. Fakat bu yapıların yıkılması veya pasif bir koruma anlayışı ile yok olması yerine, yeniden işlev verilerek sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Çağdaş bir koruma yaklaşımı olan yeniden işlevlendirme; yapıya verilen işlev ve işlevin gerekliliklerinin yapıya uygunluğu yapının sürdürülebilirliği adına oldukça önemli bir konudur.

Yapıya verilen yeni işlevin uygunluğu; çevre ve mekânla örtüşmesiyle sağlanmaktadır. Çalışmada çağdaş koruma yaklaşımlardan olan yeniden işlevlendirme; eski mekân-yeni işlevin uygunluğuna bağlı olarak, günümüzde otel-restoran işlevi ile kullanılan Mehmet Efendi Konağı özelinde ele

alınmış ve yapının “mekânsal açıdan işlevsel uygunluğu” ve “çevresel açıdan işlevsel uygunluğu” değerlendirilmiştir.

Yapının mekânsal açıdan işlevsel uygunluğu değerlendirilirken; öncelikle yeni işlevin (otel) ihtiyaç duyduğu mekânsal gerekliliklere bağlı olarak tarihi yapıya 2 yapı daha eklendiği ve bu yapılarla birlikte otel işlevi için oluşturulan alanların, mekânsal gereklilik ve işlevsel uygunluk ilişkisi bakımından uyum sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte mekânsal açıdan uygunluk; tarihi yapının katları özelinde “mekânsal boyut, sirkülasyon/dolaşım, bölgeleme/iletişim/iş akışı, esneklik/değişim ve kullanım/özelleşme” gibi kriterlere göre değerlendirildiğinde; eski yapının özgün plan şemasına büyük ölçüde sadık kalındığı, kullanılan donatıların geri dönüşüme müsait, esnek ve sabit olmayan çözümler sunduğu ve yapılan düzenlemelerin mekânın özgün karakterine büyük ölçüde uyum sağladığı sonucuna varılmıştır. Çevresel açıdan işlevsel uygunluk ise; “çevrede röper oluşturma, simgesel değer ve ulaşım/çevre” gibi kriterlere göre değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda yapıya ulaşımın kolay olması, verilen işlevin bölgenin kültürel ve tarihi değerlerini vurgulaması, kullanıcılara bölgenin kültürel izlerini yaşayabilecekleri bir mekân sunması ve çevresinde bulunan tarihi ve geleneksel yapıların yerli ve yabancı turistler tarafından tercih edilmesi gibi sebeplerle yeni işlevinin kullanımının çevresel açıdan uygun olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Mehmet Efendi Konağı’nın mekânsal ve çevresel açıdan işlevsel uygunluğu eski mekân-yeni işlev doğrultusunda yeterli ve uygun görülmektedir. Yeniden işlevlendirme yaklaşımında çalışma alanına da bağlı olarak şu sonuca varabiliriz ki; koruma altına alınmaya çalışılan bir yapının yeniden işlevlendirilmesi, hiçbir ön hazırlık ve değerlendirme yapılmadan gerçekleştirilmemelidir. Yeni işlevin uygunluğunda doğru işlevi belirlemek; onu pasif koruma yaklaşımından ayıracak bir yol olacağı gibi, yapının yeni yaşamının sürdürülebilirliği için de oldukça önemlidir.

### **Teşekkür ve Bilgi Notu**

Makalede çalışma alanı dış mekân görsel verilerinin ve yapıya ait çizimlerin elde edilmesi konusunda katkılarından dolayı Trabzon Akçaabat Belediyesi’ne ve iç mekân görsel verilerinin elde edilmesi konusunda katkılarından dolayı Mehmet Efendi Konağı personeline teşekkür ederiz. Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul izni gerekmemiştir.

### **Çıkar Çatışması Beyanı**

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

### **Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti**

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmektedirler.

## KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Aksoya, E. ve Aydın, D. (2015, Mayıs). *Mimaride yeniden kullanım: sürdürülebilirlik bağlamında Raziye Takkalı Evinin yeniden kullanımı için mekânsal analizler*. 2nd International Sustainable Buildings Symposium sunulan bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, D. ve Yıldız, E. (2010). Yeniden kullanıma adaptasyonda bina performansının kullanıcılar üzerinden değerlendirilmesi. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 27(1), 1-22. Erişim adresi: [http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2010/cilt27/sayi\\_1/1-22.pdf](http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2010/cilt27/sayi_1/1-22.pdf)
- Büyükarıslan, B. ve Güney, E. D. (2013). Endüstriyel miras yapılarının yeniden işlevlendirilme süreci ve İstanbul Tuz Ambarı örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 31-57. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/43827>
- Cantacuzino, S. (1989). *Re-architecture; old buildings/new uses*. New York: Abbeville Press.
- Dedeoğlu, E. F. (2019). Yeniden işlevlendirilen kilise yapılarında iç mekân müdahalelerine yönelik analizler: Sivrihisar Ermeni Kilisesi örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (23), 77-103. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/737465>
- Demirbağ, U. (2021). *İç Anadolu Bölgesi geleneksel konutları arasında Çankırı geleneksel konutlarının yeri* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dikmen, Ç. B. (2017, Kasım). *Geleneksel konutların yeniden işlevlendirilerek kullanımı: Yozgat örneği*. Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumunda sunulan bildiri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Erişim adresi: [https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17954\\_17\\_10.pdf](https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17954_17_10.pdf)
- Douglas, J. (2002). *Building adaptation*. Heriot Watt University-Edinburg: Reed Educational and Professional Publishing.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). *Beyond the business case for corporate government*. Department of Environment and Heritage, Printed By Prion, Australia.
- Elsorady, D.A. (2014). Assessment of the compatibility of new uses for heritage buildings: the example of Alexandria National Museum, Alexandria, Egypt. *Journal of Cultural Heritage*, 15(5), 511-521. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1296207413002094?via%3Dihub>

- Ertaş, B. S. ve Bekar, İ. (2020). Functional performance after re-use in traditional houses. Christov vd. (Ed.), *Advances in scientific research: engineering and architecture* (s. 418-428) içinde. St. Sofia: Kliment Ohridski University Press.
- Gazi, A. ve Boduroğlu, E. (2015). İşlev değişikliğinin tarihi yapılar üzerine etkileri: “Alsancak Levanten Evleri örneği”. *Megaron*, 10(1), 57-69. Erişim adresi: [https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON\\_10\\_1\\_57\\_69.pdf](https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON_10_1_57_69.pdf)
- Gültekin, N. (2007). Geleneksel Konut Dokusunda Kullanım Sürecinin Değerlendirilmesi-Beyazırma Örneği. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(3), 261-272. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/75610>
- Hersek C. M. (1990). Alaçatı kasabasında koruma ve sağlıklılaştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1-2), 395-404. Erişim adresi: <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf>
- Kalman, H. (2004). Adaptive re-use: learning from Vancouver. *The Conservation of Urban Heritage: Macao Vision*, 179.
- Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu kuram ve uygulama*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kutlu, İ. ve Ergün, R. (2021). Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme süreçlerine sistematik bir yaklaşım; Atik Valide Külliyesi örneği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (25), 172-184.
- Kültür Bakanlığı (1990). *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı*, Ankara.
- Mesutoğlu, Z. (1995). U. Tanyeli ile söyleşi. *Arredamento Dekorasyon*, 74, 64-69.
- Özgüven, S. (1994) *Tarih-kültür varlıkları, eski yapıların korunması, yeniden kullanımı ve turizm açısından önemi, özgün bir örnek Soğukçeşme Sokağı ve evleri* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Rapoport, A. (1969). *House form and culture*. NJ: Prentice-Hall.
- Saka Akın, E., Ertürk, S. ve Özen H. (Nisan, 2013). *Geleneksel Akçaabat Evleri'nin miras değeri*. Düünden Bugüne Akçaabat Sempozyumunda sunulan bildiri, 445-460.
- Sinan, S. (2011). *Tarihi binaların işlev değişiminin Yıldız Sarayı Müzesi örneği üzerinden değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Tanrısever, C., Saraç, Ö. ve Aydoğdu A. (2016). Yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların sürdürülebilirliği. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 1068-1082. Erişim adresi: [https://www.researchgate.net/publication/319059119\\_Yeniden\\_Islevlendirilen\\_Tarihi\\_Yapilarin\\_Surdurulebilirligi](https://www.researchgate.net/publication/319059119_Yeniden_Islevlendirilen_Tarihi_Yapilarin_Surdurulebilirligi)
- Urak, G. (2002). Kullanımda değerlendirme: Ankara Kaleiçi restorasyon/işlevsel dönüşüm uygulamaları ve Ankara halkı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 45-62.
- Yaldız, E. (2013). *Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldız, N. (2020). Geleneksel konutta yeniden kullanım kavramının mekânsal açıdan incelenmesi: Zeynep Onbaşı Evi. *Online Journal of Art and Design*, 8(4), 175-187. Erişim adresi: [https://www.researchgate.net/profile/Neslihan\\_Yildiz2/publication/348339246\\_Geleneksel\\_Konutta\\_Yeniden\\_Kullanim\\_Kavraminin\\_Mekansal\\_Acidan\\_Incelenmesi\\_Zeynep\\_Onbasi\\_Evi](https://www.researchgate.net/profile/Neslihan_Yildiz2/publication/348339246_Geleneksel_Konutta_Yeniden_Kullanim_Kavraminin_Mekansal_Acidan_Incelenmesi_Zeynep_Onbasi_Evi)

